

# Kronika Niemiec współczesnych

## ADMINISTRACYJNE PRZYGOTOWANIE KONCEPCJI TRIZONII WE WSTĘPNYM OKRESIE OKUPACYJNYM

Trzy lata obserwacji zagadnień związanych z tzw. samodzielnym bytem państwowym Trizonii pozwalają obecnie sformułować pewne zasadnicze wnioski na temat polityki zachodnich mocarstw okupacyjnych w stosunku do Niemiec. Wytyczne polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii zarysowały się w swej sprzeczności z umową poczdamską już w 1946-7 roku. Już w tym okresie przystąpiły te dwa mocarstwa do paraliżowania programu poczdamskiego, wychodzącego z założeń państwa niemieckiego.

Wstępny okres okupacji Niemiec odsłania proces przygotowań amerykańsko-angielskich do stworzenia separatystycznej Bizonii, a później Trizonii. Analiza tych przygotowań administracyjnych w pierwszym okresie okupacji stanowi równocześnie dowód świadomego likwidowania programu poczdamskiego w zachodnich strefach Niemiec.

Oto wyniki tej analizy opartej, niestety, na niekompletnych materiałach źródłowych.

### 1. Reorganizacja radzieckiej strefy okupacyjnej w 1945 r. na zasadzie jedności Niemiec.

Radziecka koncepcja przebudowy Niemiec na zasadzie jedności stanowi rozwinięcie umowy poczdamskiej. Program zgłoszony w tym zakresie przez min. Mołotowa podczas moskiewskiej sesji Rady Ministrów Spraw Zagranicznych jest najlepszym tego wyrazem i dowodem. Jest to precyzyjne ujęcie i logiczne uszeregowanie postanowień poczdamskich. Nawet terminologia programu radzieckiego pokrywa się w zupełności z terminologią przyjętą w rozdziale III umowy poczdamskiej.<sup>2</sup>

Radziecki program prowizorycznej organizacji politycznej Niemiec oparty był od początku okupacji na trzech podstawowych zasadach:

1) Polityczna przebudowa Niemiec winna być dokonana na płaszczyźnie demokratycznej, organa państwowe powinny być wyłonione w demokratycznych wyborach.

2) Hitlerowska centralizacja zarządu państwowego winna ulec likwidacji. Należy przywrócić decentralizację administracji istniejącą przed objęciem rządów przez narodowy socjalizm.

3) Należy stworzyć prowizoryczny rząd niemiecki, który by gwarantował jedność polityczną i gospodarczą Niemiec. Ten rząd ma stanowić gwarancję wykonania przez Niemcy wszelkich zobowiązań, w stosunku do państw zwyciężczych.

<sup>1</sup> „Zbiór dokumentów“ pod redakcją Juliana Makowskiego, 1946, nr 1, s. 8-19.

<sup>2</sup> W. M. Mołotow, „Zagadnienia polityki zagranicznej“, Wyd. „Książka i Wiedza“, Warszawa 1950, s. 447. Materiały związane z sesją moskiewską Rady Ministrów Spraw Zagranicznych, s. 260-351, „Europa-Archiv“, 1947, s. 697.

Powyższe zasady wysunięte zostały w programie radzieckim ze względu na ich zgodność z umową poczdamską. Na tej podstawie dokonana też została reorganizacja radzieckiej strefy okupacyjnej. Cechy charakterystyczne tej przebudowy w praktyce — to faktyczna i prawna likwidacja Prus<sup>3</sup> oraz usunięcie centralizmu poprzez budowanie zreorganizowanego państwa niemieckiego od dołu, zgodnie z umową poczdamską.

Wyrazem radzieckiej koncepcji przebudowy Niemiec na zasadzie jedności była struktura prawna radzieckiej strefy okupacyjnej<sup>4</sup>. Radzieckie władze wojskowe zastały w swej strefie zniszczoną administrację niemiecką. Trzeba było tę administrację budować od najniższych szczebli, poprzez Kraje i prowincje do zarządów centralnych. Okres zasadniczej odbudowy administracji niemieckiej trwał w strefie radzieckiej zaledwie pięć miesięcy. W pierwszym stadium gmina była jedyną niemiecką instancją administracyjną. Przełożony gminy wywodził swoje kompetencje z dyspozycji zarządu wojskowego. Niebawem nastąpiła odbudowa Krajów podzielonych na prowincje. Kompetencje na tych wyższych szczeblach administracyjnych były początkowo ograniczone do zagadnień gospodarczych. Pod koniec października 1945 r. niemieckie władze krajowe otrzymały rozszerzone kompetencje administracyjne i ustawodawcze.

Równolegle radzieckie władze wojskowe budowały tzw. centralne zarządy niemieckie dla poszczególnych dziedzin życia gospodarczego i społecznego. Głównym celem tych zarządów centralnych była koordynacja administracji Krajów i wspólne planowanie gospodarcze dla całej strefy radzieckiej. Centralne zarządy niemieckie miały więc zadania i kompetencje byłych ministerstw Rzeszy Niemieckiej, od których różniły się tym, że nie były ministerstwami i nie stanowiły również rządu dla całej strefy. Były to organa wojskowego zarządu radzieckiego. Podział kompetencji między centralne zarządy oraz Kraje strefy radzieckiej dokonany został ostatecznie w połowie 1947 roku. W tym samym czasie utworzony został nowy organ — Komisja Gospodarcza radzieckiej strefy okupacyjnej, stanowiąca rodzaj organizacyjnej nadbudowy w stosunku do centralnych zarządów niemieckich. Kierownicy tych centralnych zarządów tworzyli razem Komisję Gospodarczą, będącą najwyższą niemiecką instancją gospodarczą dla strefy radzieckiej. Kraje nie były w tym organie reprezentowane.

Powołanie do życia Komisji Gospodarczej miało na celu usunięcie wszelkich tarć kompetencyjnych, powstających między Krajami z jednej strony a centralnymi zarządami z drugiej strony. Tarcia te zmniejszyły się od połowy 1947 roku, gdyż Komisja Gospodarcza skoordynowała wszelkie poczynania gospodarcze w radzieckiej strefie okupacyjnej. W dniu 12 lutego 1948 dowódca radzieckiej strefy okupacyjnej w Niemczech ogłosił rozkaz nr 32, na którego podstawie Komisja Gospodarcza uległa przebudowie. W jej skład weszli do tego momentu przedstawiciele niemieckich związków zawodowych, organizacji rolniczych, Krajów, oraz kierownicy centralnych zarządów niemieckich. Zadania Komisji Gospodarczej objęły planowanie i nadzór nad rozwojem całego przemysłu pokojowego w strefie radzieckiej. Celem wykonania tych zadań Komisja Gospodarcza mogła wydawać rozporządzenia, obowiązujące bezpośrednio wszystkie organa i władze niemieckie w strefie radzieckiej.

<sup>3</sup> „Zbiór Dokumentów“ pod redakcją Juliana Makowskiego, 1948, nr 3, s. 95—96.

<sup>4</sup> „Europa-Archiv“, 1947, s. 1017—1020; „Europa-Archiv“, 1948, s. 1326—1327.

Niemiecka Komisja Gospodarcza miała prawo bezpośredniego nadzorowania wszystkich swoich zarządzeń. Rozkaz nr 32 dowódcy radzieckiej strefy okupacyjnej dokonał przebudowy całego aparatu gospodarczego tej strefy. Niemiecka Komisja Gospodarcza odbyła pierwsze posiedzenie po reorganizacji w dniu 9 maja 1948 r. Na tym posiedzeniu powzięto decyzję o rozwiązaniu wszystkich gospodarczych zarządów centralnych, które zostały podporządkowane Komisji Gospodarczej. W ten sposób w strefie radzieckiej założone zostały podstawy pod budowę jedności gospodarczej tej strefy.

Radziecka koncepcja przebudowy Niemiec na zasadzie jedności została całkowicie zrealizowana na wszystkich płaszczyznach: terytorialnej, prawnej i gospodarczej. Program radziecki stanowi zupełne wykonanie umowy poczdamskiej. Jedność państwa niemieckiego znalazła swój wyraz — poprzez umowę poczdamską — w radzieckim programie demokratycznej przebudowy Niemiec. Znalazła ten wyraz nie tylko w programie okupacyjnym, realizowanym w pierwszym okresie kontrolnym, ale znalazła go również w aktach prawnych odbudowujących Kraje w strefie radzieckiej i kładących podwaliny pod konstytucje krajowe. Na płaszczyźnie międzynarodowej radziecki program demokratycznej przebudowy Niemiec podkreślony został w Oświadczeniu Ministrów Spraw Zagranicznych ośmiu rządów państw demokracji ludowej, wydanym po naradzie w Warszawie 24 czerwca 1948 roku<sup>5</sup>. Oświadczenie to, zgodnie z umową poczdamską, podkreśla wagę wszystkich elementów programu jedności państwa niemieckiego.

Warto podkreślić, że dalekowzroczność postanowień poczdamskich w tym zakresie znalazła uznanie nawet w jednym z komentarzy francuskich, napisanym przez radcę prawnego zarządu wojskowego francuskiej strefy okupacyjnej. Traktuje on zagadnienie jedności Niemiec jako problem fundamentalny. Autor francuski podkreśla wzrost aspiracji niemieckich w tym kierunku oraz spontaniczny ich rozwój. Przewiduje on, że dążenie narodu niemieckiego do jedności państwowej wywrze decydujący wpływ na kształtowanie i ewolucję tymczasowych instytucji politycznych w Niemczech. Siła niemieckiego dążenia do jedności państwowej jest tak wielka, że może ona odegrać rolę głównego argumentu przemawiającego na korzyść dalszej współpracy mocarstw okupacyjnych przy rozwiązywaniu zagadnień niemieckich<sup>6</sup>. Innymi słowami wyraził ten pogląd min. Modzelewski po naradzie warszawskiej w czerwcu 1948 roku. Pogląd ten brzmi: „Bardzo wyraźnie powiedzieliśmy, że jesteśmy przeciwni wszelkim tendencjom rozbicia Niemiec. Tendencje te są nierealne, a my chcemy być politykami realnymi. Można w tej chwili jeszcze tworzyć sztuczne państwa gdzieś w Afryce, ale nie w centrum Europy, w stosunku do 70 milionów Niemców. Sztuczne twory długo się nie utrzymają...“<sup>7</sup>.

## 2. Formowanie koncepcji Bizonii—Trizonii w zachodnich strefach okupacyjnych

Przebudowa Niemiec w trzech zachodnich strefach okupacyjnych odbywała się na innych zasadach niż te, które zostały ustalone w umowie poczdamskiej. Mimo różnych środków i różnych programów, jakie się początkowo zarysowały

<sup>5</sup> „Zbiór Dokumentów“ pod redakcją Juliana Makowskiego, 1948, nr 7, s. 445—465.

<sup>6</sup> Virally Michel, L'Administration internationale de l'Allemagne, 1945 cyt. s. 160.

<sup>7</sup> „Rzeczpospolita“ z dnia 29 VI 1948.

w trzech strefach zachodnich, rozwój programu przebudowy państwowości niemieckiej wykazywał w tych trzech strefach od samego początku szereg zbieżności. Pod kątem widzenia tych zbieżnych cech dokonać należy analizy programu przebudowy Niemiec w strefie: amerykańskiej, angielskiej i francuskiej.

a) Program amerykańskiej strefy okupacyjnej. W dniu 19 września 1945 amerykański zarząd wojskowy przystąpił do przebudowy formalnej swej strefy okupacyjnej. Proklamacja nr 2 amerykańskiego zarządu wojskowego powołała do życia w tym dniu trzy państwa niemieckie w swej strefie: Bayern, Hessen i Wuerttemberg-Baden. Premierzy tych krajów otrzymali równocześnie władzę ustawodawczą i wykonawczą — z nominacji i pod nadzorem zarządu wojskowego amerykańskiego<sup>8</sup>.

Dnia 17 października 1945 na zarządzenie dowódcy strefy amerykańskiej powołana została do życia Rada Krajów strefy amerykańskiej. Pierwsze jej posiedzenie, odbyte 6 listopada 1945, miało na celu zapoczątkowanie prac nad statutem tego organu. Zasadniczy cel utworzenia Rady Krajów określony został jako dążenie do ujednoczenia ustawodawstwa w całej strefie amerykańskiej. Statut tego organu ulegał dwukrotnie zmianom. W połowie 1946 roku kompetencje Rady Krajów zostały rozszerzone. Druga zmiana statutu Rady Krajów nastąpiła 17 marca 1947 roku przez wprowadzenie postanowień uzupełniających, tworzących Radę Parlamentarną przy Radzie Krajów.

System władz strefy amerykańskiej był wyjątkowo skomplikowany zarówno pod względem organizacyjnym, jak i pod względem kompetencyjnym. Przedstawia on się w zarysie następująco:

Czołowym organem strefy była Rada Krajów, której kompetencje bezustannie się rozszerzały, przesuując się z płaszczyzny ograniczonych możliwości koordynacyjnych na płaszczyznę administracji w zakresie spraw, które dotyczyły całej strefy amerykańskiej. Początkowo zadaniem Rady Krajów było ujednoczenie systemu prawnego i administracji w całej strefie amerykańskiej. Później doszły zadania, które według konstytucji weimarskiej należały do kompetencji Rzeszy Niemieckiej. Rada Krajów pomyślana była w zasadzie jako organ Krajów, a nie jako organ nadrzędny, nie jako rodzaj nadbudówki państwowej ponad trzema państwami strefy amerykańskiej. Decyzje Rady Krajów były wiążące dla Krajów w tym sensie, że one miały obowiązek wprowadzania ich w życie. Każdy Kraj miał w Radzie jeden głos, decyzje zapadały jednomyślnie. Rada Krajów została wyposażona w organa wykonawcze: Dyrektoriat i Sekretariat Generalny. Ponadto Rada Krajów powołała do życia wielką liczbę komisji o charakterze specjalnym.

Rada Parlamentarna przy Radzie Krajów powołana została do życia w marcu 1947 r. Kraje delegowały do tej Rady po 7 przedstawicieli, Bremen trzech przedstawicieli. Delegaci do Rady Parlamentarnej byli reprezentantami parlamentów krajowych. Do kompetencji Rady Parlamentarnej należało opiniowanie wszystkich projektów ustaw, przedkładanych Radzie Krajów. Ponadto Rada Parlamentarna zajmowała się wszystkimi zagadnieniami o charakterze politycznym. Utworzenie tego organu wywołało żywą krytykę niemiecką. Zarzucano, że Rada Parlamentarna nie miała wtedy żadnego wpływu na organizację władz w strefie amerykańskiej. Ponadto wytaczano już wówczas zarzut, że powołanie do życia Rady Parlamentarnej stanowi próbę utworzenia parlamentu strefowego.

<sup>8</sup> „Europa-Archiv“, 1947, s. 569—572.

Obydwa te organa, jak również wszystkie organa trzech państw niemieckich w strefie amerykańskiej powiązane były centralnie z władzami okupacyjnymi.

Wszystkie władze niemieckie w strefie amerykańskiej — mimo bezustannej płynności ich ustroju — ściśle związane były z działalnością Rady Krajów. Władze te wyłaniały się przeważnie z komisji Rady Krajów lub też ulegały zamianie na takie komisje, podlegające Radzie Krajów. W ten sposób centralnym organem administracji niemieckiej w strefie amerykańskiej była Rada Krajów.

Program organizacji amerykańskiej strefy okupacyjnej został stosunkowo szybko sprecyzowany i wprowadzony w życie, aż do szczybla krajowego włączenie. Program ten oparty był od samego początku okupacji na zasadzie federalizacji tej strefy oraz na dążeniu do federalizacji całych Niemiec. Ponieważ zasada federalizacji nie jest przewidziana w poczdamskim programie przebudowy Niemiec, stąd pośpiech amerykańskiego zarządu wojskowego, ażeby plany federalizacji możliwie jak najszybciej realizować i w ten sposób ewentualnie zmuszać inne strefy okupacyjne do nadążania w tym samym kierunku, w komentarzach francuskich podkreśla się dyskretność działania amerykańskich władz okupacyjnych. Dyskrecja, oparta na Proklamacji nr 4 dowódcy amerykańskiego, wyrażała się w tym, że członkowie organów strefowych są wprawdzie delegowani przez Kraje, lecz wykonują funkcje wyznaczone przez amerykańskie władze okupacyjne i pod ich nadzorem bezpośrednio<sup>9</sup>. W ocenach niemieckich na uwagę zasługuje podkreślenie, że Rada Krajów była z punktu widzenia prawnego organem federalnym. Ustawy, wydawane przez Radę Krajów, nakładały obowiązki na kraje niemieckie w strefie amerykańskiej i nabierały mocy prawnej dopiero poprzez ustawy wydane przez te Kraje. Zasadę federalizacji Rady Krajów podkreśla również — zdaniem komentatorów niemieckich — fakt, że ustawy w Radzie Krajów wymagają jednomyślności.

Program organizacji strefy amerykańskiej odbiega od zasad poczdamskich, opartych na programie jedności państwa niemieckiego. Federalizacja Niemiec w jednej lub nawet kilku strefach zawiodła ostatecznie do rozdzarcia Niemiec przez zachodnie mocarstwa okupacyjne. Podczas moskiewskiej konferencji Rady Ministrów Spraw Zagranicznych amerykański sekretarz stanu oświadczył dnia 31 marca 1947, że zdaje on sobie sprawę z tego, iż trwały podział Niemiec stanowi niebezpieczeństwo dla pokoju Europy i świata. Podział Niemiec oznacza podział Europy. Wprawdzie ludność niemiecka stanowi 65 milionów na 350 milionów ludności europejskiej — mówił wówczas amerykański sekretarz stanu — ale naród niemiecki znajduje się w samym centrum Europy. Stany Zjednoczone — zakończył swoje oświadczenie — życzą sobie j e d n y c h Niemiec, gdyż pragną one jednej Europy<sup>10</sup>. Na marginesie tego oświadczenia sekretarza stanu warto przypomnieć, że w listopadzie 1942 roku dokonano w Stanach Zjednoczonych badania opinii amerykańskiej na temat programu jedności czy federalizacji Niemiec. Wyniki tego badania wykazały, że opinia amerykańska w 60 % wypowiada się za jednością Niemiec. Zaledwie 30 % wypowiedziało się za programem federalizacji Niemiec, a 6 % nie wyraziło

<sup>9</sup> Virally Michel, *L'Administration internationale de l'Allemagne*, cyt. s. 144—147.

<sup>10</sup> „Europa-Archiv“, 1947, s. 708.

żadnego poglądu<sup>11</sup>. Mimo takich oświadczeń, jak przytoczone wyżej, mimo takich wyników badań opinii amerykańskiej program federalizacji Niemiec wprowadzony został w życie na terytorium amerykańskiej strefy okupacyjnej.

b) Program angielskiej strefy okupacyjnej. Po upływie wstępnego okresu w strefie angielskiej utworzone zostały trzy kraje: Nordrhein-Westfalen, Schleswig-Holstein, Niedersachsen i miasto Hamburg. Szczegółowe określenie kompetencji krajowych znajduje się w rozporządzeniu nr 57 angielskiego zarządu wojskowego z dnia 1 grudnia 1946. Rozporządzenie to przekazuje liczne dziedziny do wyłącznego ustawodawstwa zarządu wojskowego, między innymi zagadnienie reformy rolnej w tej strefie. Każda ustawa krajowa wymaga zgody angielskich władz wojskowych. W ten sposób ustawodawstwo krajowe w strefie angielskiej było zupełnie uzależnione od władz wojskowych i zepchnięte na plan dalszy. Wszystkie zagadnienia, które według konstytucji weimarskiej stanowiły kompetencje Rzeszy Niemieckiej, zostały zastrzeżone dla angielskich władz okupacyjnych<sup>12</sup>.

Rada Przyboczna dla strefy angielskiej (Zonenbeirat) stanowiła centralny organ doradczy angielskiego zarządu wojskowego. Rada Przyboczna nie kontaktowała się bezpośrednio z angielskim zarządem wojskowym, lecz czyniła to przez specjalny sztab łącznikowy. Dziedziny zastrzeżone dla angielskiego zarządu wojskowego podzielono na urzędy centralne i na instytucje strefowe o charakterze specjalnym. Rada Przyboczna nie miała kompetencji wykonawczych ani też kontrolnych, była tylko organem doradczym. Główne urzędy oraz instytucje strefowe były dysponowane bezpośrednio przez angielski zarząd wojskowy. W ten sposób nie było żadnych powiązań między Radą Przyboczną a urzędami centralnymi lub instytucjami strefowymi. Powiązania takie istniały tylko na wspólnych konferencjach wszystkich tych organów. Te konferencje jednakże nie stwarzały powiązań prawnych, jeno faktyczne. Szczególne powiązania istniały między angielską Radą Przyboczną a amerykańską Radą Krajową wskutek tej okoliczności, że burmistrz Bremy był jednocześnie członkiem obu tych Rad, w Radzie Krajów z prawem głosowania, w Radzie Przybocznej bez tego prawa. W dniu 3 kwietnia 1946 przedstawiciele Rady Przybocznej i Rady Krajów obradowali wspólnie nad systemem koordynacji działalności obu Rad, a tym samym obu stref: angielskiej i amerykańskiej.

Przemiany w strukturze Rady Przybocznej od połowy 1946 r. są równoległe do przygotowań, mających na celu stworzenie Bizonii. Kierunek tych przemian został ostatecznie sprecyzowany w propozycji złożonej przez Radę Przyboczną angielskiemu zarządowi wojskowemu w dniu 10 stycznia 1947 r. Propozycja ta przewiduje utworzenie Rady Politycznej i Rady Krajów w strefie angielskiej. Do Rady Politycznej mieli wchodzić przedstawiciele partii politycznych tej strefy, Rada Krajów miała być złożona z trzech premierów krajowych i burmistrzów miast: Hamburga i Bremy. Rada Krajów pomyślana jest w tym projekcie na wzór organu o identycznej nazwie w strefie amerykańskiej. Rada Polityczna pełniłaby kontrolę polityczną nad całokształtem życia w strefie angielskiej. Stosunek angielskiego zarządu wojskowego do tego projektu reorganizacji Rady Przybocznej sprecyzowany został na posiedzeniu Rady Przybocznej

<sup>11</sup> Bruner Jerome S., „Ce que pense l'Amérique“ („Mandate from the people“). Traduit de l'anglais par Aïdier Lazard. Préface de Jean Stœtzet. Presses Universitaires de France, 1945, s. 169. Cyt. s. 156.

<sup>12</sup> „Europa-Archiv“, 1947, s. 573—576.

30 kwietnia 1947 r. Było to ostatnie posiedzenie Rady Przybocznej w tej postaci, w jakiej została powołana do życia 6 marca 1946 roku.

Zmiany wprowadzone w strukturze Rady Przybocznej mają charakter zasadniczy. W pierwszej fazie członkowie Rady Przybocznej byli mianowani przez angielski zarząd wojskowy, później byli wybierani przez parlamenty krajowe. W ten sposób Rada Przyboczna stała się reprezentacją parlamentarną całej strefy angielskiej. W komentarzach niemieckich podkreśla się jako cechę charakterystyczną dla zasady federalizmu, że członkowie Rady Przybocznej wybierani są przez parlamenty krajowe, a nie w bezpośrednich wyborach, dokonanych w całej strefie. W parlamentach krajowych zasadniczy głos należy do partii politycznych.

Angielski zarząd wojskowy przyjął z propozycji niemieckiej z dnia 10 stycznia 1947 koncepcję Rady Politycznej, odrzucił natomiast koncepcję Rady KrajóW. Rada Przyboczna więc w nowej postaci była pewnego rodzaju kompromisem między zasadą centralizmu, federalizmu i parlamentaryzmu. Zadania Rady Przybocznej zostały ograniczone do spraw politycznych i prawnych. Ograniczenie to uzasadniano faktem tworzenia już w tym okresie organów anglo-amerykańskich, na których się oparła struktura Bizonii. Rola Rady Przybocznej została ograniczona do funkcji opiniotawczych dla angielskiego zarządu wojskowego. Rada Przyboczna nie miała kompetencji ustawodawczych ani wykonawczych, nie była też powołana do jakichkolwiek czynności kontrolnych, gdyż te należały wyłącznie do angielskiego zarządu wojskowego. Jeśli chodzi o stosunek Rady Przybocznej do KrajóW, to należy podkreślić, że Rada Przyboczna nie posiadała żadnych kompetencji do wkraczania w sprawy krajowe, a Kraje nie posiadały żadnego wpływu na Radę Przyboczną. Wprawdzie członkowie Rady Przybocznej pochodzili z wyboru parlamentów krajowych, ale z chwilą dokonania wyboru stawali się oni zupełnie od parlamentów niezależni. Głosowanie w Radzie Przybocznej odbywało się nie na zasadzie przynależności krajowej, lecz na zasadzie przynależności politycznej. Podstawa Rady Przybocznej miała więc charakter ściśle polityczny, jak w parlamencie. Należy dodać, że Rada Przyboczna wykonała liczne prace w zakresie przygotowania materiałów dla angielskiego zarządu wojskowego na konferencje Rady Ministrów Spraw Zagranicznych w 1947 roku.

Władza administracyjna na szczeblu strefy wykonywana była przez centralne urzędy niemieckie, dysponowane bezpośrednio przez angielski zarząd wojskowy. Centralne urzędy powołano dla wszystkich dziedzin, które według konstytucji weimarskiej zastrzeżone były dla Rzeszy Niemieckiej. Były to organa wykonawcze angielskiego zarządu wojskowego, niezależne od administracji niemieckiej i z nią nie powiązane. Centralne urzędy nie miały również żadnych powiązań z Radą Przyboczną. Zmiany dokonane w charakterze i strukturze Rady Przybocznej nie wpłynęły na charakter urzędów centralnych. Rozwój strukturalny urzędów centralnych w strefie angielskiej przerwany został wskutek utworzenia wspólnych organów anglo-amerykańskich, stanowiących załączek organizacyjny Bizonii.

Angielski program organizacji tej strefy wyszedł w zasadzie z założeń konstytucji weimarskiej. W rezultacie kompetencje krajowe ukształtowane zostały na wzór konstytucji weimarskiej, a wszystkie kompetencje Rzeszy przejęte zostały przez angielski zarząd wojskowy. Ewolucja struktury organi-

zacyjnej w strefie angielskiej postępowała w zwolnionym tempie. W zasadzie trudno zauważyć w pierwszym stadium okupacyjnym strefy angielskiej elementy federalistyczne. Wystąpiły one dopiero z chwilą przyjęcia amerykańskiej propozycji połączenia strefy angielskiej i amerykańskiej. Do tego czasu strefa angielska organizowana była centralistycznie, pod bezpośrednim nadzorem angielskiego zarządu wojskowego.

Z chwilą przyjęcia amerykańskiej koncepcji Bizonii i przesądzenia, że organa bizonalne mają być organami niemieckimi, angielski zarząd wojskowy zaczął szybko „i bardzo brutalnie” — jak to ujmuje komentator francuski — przekazywać wszystkie władze czynnikom niemieckim, powoływanym do życia w skali strefowej. W ten sposób strefa angielska przekształciła się w strefę kierowaną centralnie przez władze niemieckie, podlegające ścisłej kontroli angielskiego zarządu wojskowego. Kierownicy centralnych organów niemieckich mianowani byli przez angielski zarząd wojskowy. Kraje nie brały udziału w opracowywaniu decyzji, podejmowanych w skali strefowej.

c) Program francuskiej strefy okupacyjnej. Francuski zarząd wojskowy dokonał ścisłego odgraniczenia własnych kompetencji od kompetencji krajowych. W ten sposób wyeliminowane zostały jakiekolwiek niemieckie organa zarządu w skali strefy. Organa strefowe francuskie były wyłącznie organami zarządu wojskowego. Podstawę tego rozgraniczenia stanowi rozporządzenie dowódcy strefy francuskiej nr 95 z dnia 9 czerwca 1947 i rozporządzenie nr 218 z dnia 10 czerwca 1947. Cechą szczególną zarządu wojskowego w skali strefy są instytucje, posiadające osobowość prawną i pracujące niejednokrotnie z pomocą niemieckiego personelu<sup>13</sup>.

Mimo takiego podziału kompetencji zauważyć można w strefie francuskiej pewne załączki koordynacji działalności rządów krajowych. Są to konferencje ministrów resortowych poszczególnych Krajów lub premierów krajowych, odbywające się pod przewodnictwem dowódcy francuskiej strefy okupacyjnej. Konferencje te podobne są do konferencji premierów krajowych w strefie angielskiej i w pewnym sensie do Rady Krajów w strefie amerykańskiej.

Podstawy programu francuskiego wyłożone są w komentarzu rady prawnego wojskowego zarządu francuskiego, napisanym w 1948 roku<sup>14</sup>. Wychodzi on z założeń, że układ terytorialny okupowanego państwa niemieckiego traktować należy w taki sposób, jak gdyby każda strefa była odrębnym państwem. Cztery strefy stanowią konfederację, której parlament utworzony jest przez Sojuszniczą Radę Kontroli. Dowódca każdej strefy jest w rzeczywistości szefem niezależnego państwa, odpowiedzialnym przed swoim własnym rządem; wyposażony jest we wszelką władzę potrzebną do całkowitego wykonywania administracji we własnej strefie. Organ koordynujący, działający na zasadzie jednomyślności, nie spełnia funkcji organu nadrzędnego, lecz jest jedynie konferencją dyplomatyczną w permanencji. Jest to konferencja komendantów wojskowych stref wszystkich. Sojusznicza Rada Kontroli nie jest, według tej koncepcji, organem koordynacyjnym i kierowniczym, stanowi jedynie organ umożliwiający dowódcom stref stały kontakt i ujednoczanie polityki. Koncepcja ta głoszona jest równocześnie z poglądem, że cztery mocarstwa okupacyjne nie uważają Niemiec za zwykłe pojęcie geograficzne, ale przede wszystkim za podmiot praw i obowiązków. W niezrozumiały więc sposób koncepcja

<sup>13</sup> „Europa-Archiv”, 1948, s. 1325.

<sup>14</sup> Virally M., L'Administration internationale de l'Allemagne, cyt. s. 153—154.



ta łączy zasadę jedności państwa niemieckiego, przyjętą w umowie poczdamskiej, z podziałem Niemiec na cztery odrębne państwa czy suwerenne organizacje polityczne. Koncepcja ta głoszona jest jako koncepcja konfederacji niemieckiej. Komentator francuski, zastanawiając się nad następstwami takiej linii rozumowania, dochodzi do wniosku, że przekreśla ona zasadę jedności terytorium niemieckiego. W rzeczywistości nie można mówić o jednym terytorium niemieckim — stwierdza on — tylko o czterech terytoriach, przedzielonych granicami strefowymi. Granice stref okupacyjnych stają się w ten sposób granicami czterech państw niemieckich.

Ślady tego rozumowania odkryć można w dokumentach francuskich, przedłożonych na konferencjach międzynarodowych, które się odbyły w 1947 roku. Te dokumenty — trzy memoranda — okazały nikłość ruchu federalistycznego w strefie francuskiej. Dlatego niewątpliwie Francja wysunęła koncepcję budowy prowizorycznej organizacji państwowej dla Niemiec pod postacią konfederacji z organami pozostającymi pod centralną kontrolą mocarstw okupacyjnych.

Podczas konferencji Rady Ministrów Spraw Zagranicznych w Moskwie przedstawiciel Francji wypowiadał się w sposób stanowczy przeciwko jedności Niemiec<sup>15</sup>, zastrzegając się, że Francja nie dopuści do stworzenia faktów dokonanych w tym zakresie, dopóki sama zasada jedności Niemiec nie zostanie przyjęta przez wszystkie cztery mocarstwa okupacyjne. Przedstawiciel Francji występował przede wszystkim przeciwko nadawaniu partiom politycznym i związkom zawodowym niemieckim statutów, traktujących te organizacje jednolicie na terytorium całych Niemiec. Według poglądów francuskich tego rodzaju statuty mogłyby doprowadzić do praktycznej realizacji jedności Niemiec, zanim by ta zasada została uzgodniona przez mocarstwa okupacyjne na konferencji moskiewskiej. Ostatecznie przedstawiciel Francji zgłosił na tej konferencji w dn. 2 kwietnia 1947 szczegółowy projekt, dotyczący stopniowej przebudowy państwa niemieckiego. Koncepcja francuska zmierzała w kierunku federacji, jako podstawy organizacyjnej Niemiec, a nie konfederacji, głoszonej do tego czasu przez rząd francuski.

### 3. Zachodnio-niemiecka krytyka koncepcji Bizoni-Trizonii

Równoległe z budowaniem organów strefowych występuje w strefie angielskiej i amerykańskiej tendencja do tworzenia organów bizonalnych. Tendencje te występują już w połowie 1946 roku. Pojawiły się one już w deklaracji amerykańskiego dowódcy wojskowego, złożonej w Sojuszniczej Radzie Kontroli dnia 20 lipca 1946. Deklaracja ta zawiera amerykańską propozycję zredagowania wielostronnych układów, dotyczących wspólnego zarządu następującymi działami gospodarczego życia niemieckiego: wyżywieniem i rolnictwem, przemysłem, finansami, komunikacją i pocztą. Propozycja amerykańska została przyjęta przez dowódcę strefy angielskiej. Z tą chwilą nastąpiło zbliżenie organizacyjne między tymi dwiema strefami w zakresie wymienionych działań. Na przestrzeni kilku miesięcy zawarto pięć układów bizonalnych, regulujących strukturę organizacyjną tych pięciu działów życia gospodarczego. Na czele każdego działu stanęła Rada Bizonalna, złożona z sześciu fachowych

<sup>15</sup> „Europa-Archiv“, 1947, s. 679; s. 710.

ministrów, reprezentujących Kraje stref obu. Radzie Bizonalnej podlegał kierownik urzędu bizonalnego danego działu gospodarczego. Struktura wszystkich pięciu działów była identyczna. Najwyższą instancją dla wszystkich zagadnień bizonalnych był Urząd Bizonalny, na którego czele stanęli dowódcy obu stref okupacyjnych<sup>16</sup>. Te pięć działów organizacji bizonalnej miało się ograniczyć do wykonania zadań o charakterze wyłącznie gospodarczym. Organizatorzy tych działów dokładali wszelkich starań, ażeby uniknąć elementów politycznych w tym stadium organizacji Bizonii. Jednakże przedstawiciele strefy amerykańskiej podlegali poprzez udział w rządach krajowych odpowiedzialności przed parlamentami krajowymi, natomiast przedstawiciele strefy angielskiej związani byli wyłącznie instrukcjami angielskiego zarządu wojskowego.

Równoległe z urzędami bizonalnymi, będącymi organami dwóch mocarstw okupacyjnych, zorganizowane zostały niemieckie Rady Bizonalne. Pięć niemieckich Rad Bizonalnych stanowi w tej strukturze odpowiednik pięciu okupacyjnych Urzędów Bizonalnych dla tych samych działów życia gospodarczego.

Rozgraniczenie kompetencji między tymi dwoma pionami organizacyjnymi napotykało liczne trudności. Powiększała te trudności okoliczność, że cała organizacja bizonalna nie została z należytą jasnością odgraniczona od kompetencji Krajów w obu strefach. Mimo licznych trudności stan takiej organizacji bizonalnej trwał do połowy 1947 roku.

Warto przytoczyć zarzuty, jakie w tym okresie zostały sformułowane przeciwko opisanym urządzeniom bizonalnym. Punkt wyjściowy tych zarzutów sprowadza się do niejasnej sytuacji politycznej, jaka panowała między kontrahentami umów bizonalnych, to jest Stanami Zjednoczonymi a Anglią. Wskutek niejasności w dziedzinie polityki szereg zagadnień odsuwano na plan dalszy, oczekując wyjaśnienia sytuacji międzynarodowej. Dalsze zarzuty dotyczyły sprawności administracji bizonalnej. Rady Bizonalne pracowały bez żadnych wzajemnych kontaktów, wskutek czego niemal we wszystkich dziedzinach, a więc w pięciu działach życia gospodarczego wykonywano dużą część pracy co najmniej podwójnie. W organizacji bizonalnej brakowało nadrzędnej instancji koordynującej działalność instytucji bizonalnych. Ministrowie resortowi Krajów z obu stref nie zorganizowali ściślejszych kontaktów wzajemnych. Stosunek instytucji bizonalnych do Krajów i do organów strefowych był nie dość jasno określony. Sytuację pogarszał fakt, że w obu strefach panowały różne systemy administracyjne, dopuszczające znaczne różnice w kompetencjach Krajów oraz w kompetencjach organów strefowych. Wreszcie Kraje niechętnie patrzyły na ograniczanie ich kompetencji raz na rzecz organów strefowych, drugi raz na rzecz organów bizonalnych. Organom bizonalnym brakowało zarówno władzy ustawodawczej, jak i wykonawczej. Wykonanie postanowień organów bizonalnych uzależnione było od decyzji Krajów. Przyjęto wprawdzie zasadę, że prawo bizonalne łamie prawo krajowe, ale ta zasada nie działała wstecz, nie dotyczyła więc organów i instytucji strefowych i krajowych, które w momencie rozpoczęcia prac organizacyjnych bizonalnych już istniały. Premierzy krajowi domagali się kontroli niemieckiej nad całokształtem organizacji bizonalnej.

<sup>16</sup> „Europa-Archiv“, 1947, s. 576–577; s. 785–789; „Europa-Archiv“, 1948, s. 1317–1325.

Wszystkie te zarzuty niemieckie przedłożone zostały obu zarządom wojskowym w pierwszych miesiącach 1947 roku w formie memoriału. Na tej podstawie dokonana została reorganizacja Bizonii i utworzona została Rada Gospodarcza. Zasady organizacyjne Rady Gospodarczej wywołały krytykę zarówno francuską, jak i radziecką, którą ująć można w zdaniu, że Rada Gospodarcza Bizonii stanowi pierwszy krok do stworzenia państwa zachodnio-niemieckiego, ściśle scentralizowanego. Na te zarzuty odpowiedział dowódca strefy angielskiej dnia 29 maja 1947, zaprzeczając, jakoby celem powołania do życia Rady Gospodarczej miała być próba dokonania podziału Niemiec. Dowódca strefy amerykańskiej powtórzył to zaprzeczenie dnia 3 czerwca 1947, oświadczając: „Nie mieliśmy zamiaru dokonać politycznego połączenia strefy amerykańskiej i angielskiej, gdyż to by mogło stanowić niebezpieczeństwo dla późniejszego zjednoczenia całych Niemiec...”. Późniejsza działalność Rady Gospodarczej stoi w sprzeczności z tymi oświadczeniami.

Kompetencje Rady Gospodarczej określone są w układach dwójakiego rodzaju. Układ amerykańsko-angielski o wspólnym zarządzie gospodarczym obu stref uważany jest za umowę międzynarodową. Wyrazem ciągłości w zakresie organizowania Bizonii jest fakt nawiązywania przez ten układ, noszący datę 29 maja 1947, do pierwszych pięciu układów bizonalnych z lipca 1946 r. Układ z 1947 roku nadaje Radzie Gospodarczej pewne uprawnienia ustawodawcze w stosunku do stref obu. Dowódca amerykański ogłosił ten układ w postaci Proklamacji nr 5, dowódca strefy angielskiej w postaci Rozporządzenia nr 74. Drugi rodzaj układów określających kompetencje Rady Gospodarczej stanowią porozumienia między Krajami strefy angielskiej a Krajami strefy amerykańskiej na temat wspólnego zarządu wymienionych pięciu dziedzin życia gospodarczego. Specjalny układ tego rodzaju tworzy Radę Zarządzającą. Te układy między Krajami strefy angielskiej i amerykańskiej traktowane są jako porozumienie między państwami, uznającymi zasadę federalizacji.

Struktura Rady Gospodarczej obejmuje trzy organa: Radę Gospodarczą, Komisję Wykonawczą i Dyrektorów. Oto krótka charakterystyka tych organów:

Pierwsze posiedzenie Rady Gospodarczej odbyło się 25 czerwca 1947. Rada Gospodarcza złożona jest z 54 członków, wybieranych przez parlamenty krajowe w stosunku do liczby ludności w danym Kraju. Członkowie Rady Gospodarczej nie mogą być równocześnie posłami w parlamentach krajowych. Do kompetencji Rady Gospodarczej należała reorganizacja istniejących instytucji i organów bizonalnych, koordynacja tych organów, kierownictwo odbudowy gospodarczej Bizonii według wytycznych zarządów wojskowych oraz ustawodawstwo gospodarcze w zakresie pięciu dziedzin życia gospodarczego.

Komisja wykonawcza składała się z przedstawicieli KrajóW, mianowanych przez rządy krajowe. Był to organ działający w permanencji. Każdy Kraj był reprezentowany przez jednego przedstawiciela. Według statutu Komisja Wykonawcza nie była rządem, nie była również organem mającym władzę ustawodawczą (posiadała jednak ograniczoną inicjatywę ustawodawczą). Zasadniczym zadaniem Komisji Wykonawczej była koordynacja wszystkich organów bizonalnych, które dotąd pracowały niezależnie od siebie. Kompetencje jej zostały określone pojemnie, celem pozostawienia Komisji Wykonawczej jak największej swobody w zakresie działalności koordynacyjnej.

Dyrektorzy stali na czele poszczególnych działów administracyjnych. Kompetencje ich były szersze od kompetencji kierowników urzędów bizonalnych.

Byli oni mianowani przez Radę Gospodarczą na wniosek Komisji Wykonawczej. Dyrektorzy byli odpowiedzialni przed Radą Gospodarczą, a kontrolowani przez Komisję Wykonawczą.

Ta struktura organów Bizonii w drugim stadium organizacyjnym wykazuje dążenie do uproszczenia zarówno strukturalnego, jak kompetencyjnego. Uproszczenie to szło w parze z reorganizacją bizonalnych urzędów zarządów wojskowych stref obu. Kontrola wojskowa w zmienionym ustroju Bizonii była już wykonywana przez Komisję Wykonawczą w stosunku do wszystkich organów bizonalnych.

Organizacja Bizonii w jej drugim stadium wywołała ostrą krytykę zachodnioniemiecką. Pierwszy zarzut, podniesiony przez krytyków, podkreślił słabość kompromisu, którego wyrazem jest Proklamacja nr 5 dowódcy strefy amerykańskiej. Przez kompromis rozumie się wzajemne przenikanie dwóch odrębnych zasad okupacyjnych: angielskiej, centralistycznej, i amerykańskiej, federalistycznej. Wzajemne przenikanie się tych dwóch zasad okupacyjnych rozpoznać można we wszystkich wspólnych organach stref obu. Drugi zarzut niemiecki dotyczył zmiany pierwotnej koncepcji Rady Gospodarczej. Rada pomyślana była jako organ zarządu gospodarczego Bizonii. Brakło w tym organie tendencji do odegrania roli parlamentu. Otóż wybór członków Rady Gospodarczej przez parlamenty krajowe przesunął główny akcent z płaszczyzny rzeczowej na płaszczyznę polityczną. Doświadczenie wykazało, że wyrobienie polityczne członków Rady Gospodarczej nie zawsze było zbieżne z przygotowaniem fachowym do pracy na takim szczeblu. W trzecim zarzucie podkreślano, że Rada Gospodarcza sama się uważała od początku za coś w rodzaju poprzednika parlamentu ogólnoniemieckiego. Nad pracami jednak Rady Gospodarczej zaciążyły gry polityczne, które szczególnie wystąpiły przy nominacji dyrektorów. W czwartym zarzucie nawiązano do niejasności pozycji członków Komisji Wykonawczej: pochodzą oni z nominacji rządów krajowych, ale nie wiadomo, czy i w jakim stopniu związani są ich instrukcjami. Piąty zarzut dotyczył zatargów kompetencyjnych między trzema organami: Radą Gospodarczą, Komisją Wykonawczą i Dyrektorami. Szósty zarzut wykazywał bezradność organów bizonalnych wobec administracji Krajów, których obowiązki w stosunku do organów bizonalnych nie zostały dostatecznie jasno określone. Siódmy zarzut, podnoszony przez Kraje, krytycznie oceniał ograniczenie działalności ustawodawczej Rady Gospodarczej. Ta działalność ustawodawcza wiąże bezpośrednio ludność obu stref okupacyjnych, co stanowi znaczne ograniczenie praw krajowych. Ósmy zarzut, wysuwany również przez Kraje, skierował się przeciwko pozycji Rady Gospodarczej, jako pewnego rodzaju nadpaństwa. Występuje to w kompetencji Rady Gospodarczej do bezpośredniego wiązania swymi ustawami stref obu, bez współdziałania parlamentów krajowych. Dziewiąty zarzut podkreślał brak organów rozjemczych na wypadek konfliktów kompetencyjnych między organami Bizonii a organami strefowymi lub krajowymi.

Te zarzuty niemieckie nagromadzone zostały już po kilku miesiącach działalności Rady Gospodarczej. W początkach stycznia 1948 roku dowódcy wojskowi obu stref przedłożyli na konferencji z przedstawicielami Rady Gospodarczej, rządów krajowych i partii politycznych propozycje, zmierzające do rozbudowy niemieckiego życia państwowego w Bizonii. Propozycje zostały przyjęte w zasadzie podczas tej konferencji, z zastrzeżeniem podniesionym

przez premierów krajowych, że odpowiedzialność za reorganizację Bizonii ponoszą wyłącznie oba mocarstwa okupacyjne.

W dniu 5 lutego 1948 r. nowy program reorganizacji Bizonii opublikowany został przez dowódców wojskowych stref obu: w strefie amerykańskiej w postaci Proklamacji nr 7, w strefie angielskiej w postaci Rozporządzenia nr 126.

Organizację Bizonii w trzecim stadium oparto na następujących organach:

- 1) Rada Gospodarcza
- 2) Rada Krajów
- 3) Rada Administracyjna
- 4) Sąd Najwyższy
- 5) Bank Unii Krajów
- 6) Kilka instytucji administracyjnych o charakterze specjalnym.

Kompetencje wszystkich tych organów zostały dość precyzyjnie określone. W związku z tym wyłoniła się konieczność zupełnej reorganizacji organów strefowych zwłaszcza w strefie angielskiej, gdzie w dalszym ciągu istniała Rada Przyboczna oraz urzędy centralne. W strefie amerykańskiej istniała w dalszym ciągu Rada Krajów. Wszystkie te organa w obu strefach istnieją dalej. W związku z trzecią reorganizacją Bizonii wszystkie te organa określiły w odmienny sposób swoje kompetencje, przyjmując jako zasadę ich uszczuplenie na rzecz organów bizonalnych. Ponadto przyjęto drugą zasadę w związku z reorganizacją Bizonii, że obie strefy pod względem politycznym będą w dalszym ciągu odrębnie zarządzane.

#### 4. Ostateczna krystalizacja modelu Trizonii.

Konfrontacja francuskiej koncepcji okupacyjnej z angielską i amerykańską uzasadnia niepokój, z jakim Francja początkowo śledziła organizowanie Bizonii.

W komentarzu francuskim z 1948 r. Bizonia określana jest jako odchylenie — bez wyraźnego stwierdzenia, że linią, od której to odchylenie nastąpiło, jest linia poczdamska<sup>17</sup>. Tén sam komentator wyrażał przekonanie, że Bizonia realizuje nadmiernie system federalistyczny, którego konsekwencje trudne są do przewidzenia. Zagadnienie ewentualnego przyłączenia się strefy francuskiej do Bizonii potraktowano w tym komentarzu jako zagadnienie polityczne, nie należące do prawnika. Francuski prawnik zaniepokoił się jedynie w obliczu koncepcji Trizonii koniecznością poważnej rozbudowy instytucji niemieckich w strefie francuskiej — i w związku z tym koniecznością przyspieszenia rozwoju francuskiej koncepcji okupacyjnej w kierunku polityki tzw. pośredniej administracji na wzór angielskiej i amerykańskiej<sup>18</sup>.

Na przestrzeni 1948 roku Francja porzuciła ostatecznie postawę wyczekującą i przystąpiła do Bizonii. W ten sposób dokonano się zjednoczenie trzech zachodnich stref okupacyjnych Niemiec pod nazwą Trizonii.

Analiza tych koncepcji okupacyjnych, które doprowadziły do zorganizowania Bizonii, a następnie Trizonii, wykazuje, że jest to koncepcja nie mieszcząca się w umowie poczdamskiej. Program poczdamski nie zawiera żadnych wskaź-

<sup>17</sup> Virally M., *L'Administration internationale de l'Allemagne*, cyt. 151.

<sup>18</sup> Virally M., *L'Administration internationale de l'Allemagne*, cyt. s. 159—160.

ników na temat możliwości czy dopuszczalności federalizacji Niemiec, nie zawiera również żadnych danych na temat koncepcji łączenia stref okupacyjnych. Są to więc akty samowolne tych mocarstw okupacyjnych, które doprowadziły do stworzenia koncepcji Trizonii i do jej realizacji.

Podczas londyńskiej sesji Rady Ministrów Spraw Zagranicznych oświadczył min. Mołotow w dniu 12 grudnia 1947, że Trizonia jest stanowczym krokiem na drodze do likwidacji Niemiec jako państwa jednolitego. Przedstawiciele Związku Radzieckiego głoszą konsekwentnie pogląd tak sformułowany i mający całkowite oparcie w umowie poczdamskiej<sup>19</sup>.

Najszczegółowsze ujęcie zarzutów, związanych ze złamaniem umowy poczdamskiej wskutek organizowania Trizonii, zawarte jest w Oświadczeniu ministrów spraw zagranicznych Związku Radzieckiego i państw demokracji ludowej, wydane po naradzie warszawskiej w dniu 24 czerwca 1948 r. Punkt 1 tego Oświadczenia stwierdza, że konferencja londyńska trzech mocarstw z dnia 7 czerwca 1948 r. dokonała oddzielenia Trizonii od reszty Niemiec, drogą stworzenia licznych faktów dokonanych o charakterze politycznym i gospodarczym. „Oznacza to — mówi komunikat warszawski — że między Stanami Zjednoczonymi, Wielką Brytanią i Francją zawarta została transakcja w sprawie politycznego i gospodarczego rozbitcia i rozczłonkowania Niemiec oraz stworzenia w strefach zachodnich takiego separatystycznego rządu, który by przeciwstawił się słusznym żądaniom narodu niemieckiego w sprawie jedności i demokratyzacji Niemiec...“ Pogląd ten jest szczegółowo uzasadniony w komunikacie warszawskim, zwłaszcza w punkcie 3, który syntetyzuje cele tworzenia Trizonii w następującym zdaniu: „Ten plan anglo-francusko-amerykański ma na celu rozczłonkowanie Niemiec, co prowadzi do zniweczenia samodzielnego państwa niemieckiego. Urzeczywistnienie tego planu federalizacji Niemiec (rozczłonkowania) oddaje ideę jedności Niemiec w ręce niemieckich szowinistów i odwetowców, dążących do odbudowy Niemiec jako kraju militarystycznego i panującego nad innymi narodami...“

W tym zakresie komunikat warszawski jest jednym z najtreściwszych komentarzy do umowy poczdamskiej. Wykazuje on dobitnie sprzeczność Trizonii z poczdamskim programem przebudowy Niemiec na zasadzie demokratycznej<sup>20</sup>.

*Alfons Klafkowski.*

<sup>19</sup> „Europa-Archiv“, 1948, s. 1083.

<sup>20</sup> „Zbiór Dokumentów“ pod redakcją Juliana Makowskiego, 1948, nr 7.

## ŻYCIE POLITYCZNE

(za okres od 1. 1. do 15. 2. 1952)

**Dążenie do powszechnych wyborów w Niemczech.** W dniu 9 stycznia przedstawiony został Izbie Ludowej, a następnie opublikowany projekt ustawy wyborczej dla wyborów ogólnoniemieckich.

We wstępie do ustawy czytamy: „Zgodnie z dążeniem wszystkich patriotów niemieckich, aby przezwyciężyć fatalne rozbitcie Niemiec, konieczne jest doprowadzenie do porozumienia między przedstawicielami